

УДК 141.7:378:316.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v058.1.2026.22>**М. Б. Махсма**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9836-7438>*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри соціальних структур та соціальних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Є. В. Козлов**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1814-9335>*кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***Г. М. Тибін**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2584-976X/>*магістр соціології,
журналіст Українського національного
інформаційного агентства «Укрінформ»*

ІНТЕРСЕКЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНЬОГО ДОСВІДУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЛІМІНАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сучасний стан соціального середовища української вищої школи характеризується істотними деформаціями, спричиненими кількома негативними суспільними процесами. Найвпливовішими з них стали російська військова агресія 2014 р., пандемія Ковіду 2020–2021 рр., повномасштабне російське вторгнення 2022 р., яке триває до тепер. Наслідком зазначених драматичних подій стали масові переміщення населення як в межах країни, так і далеко за її кордони. Точної статистики щодо кількості населення, якому довелося змінити місце проживання зараз не існує. За різними оцінками, тільки внаслідок вторгнення 2014 р. внутрішньо переміщених осіб (ВПО) налічувалося від 500 до 1 млн. осіб. У 2022 р. таких уже було 5–7 млн осіб, країну в той час покинули 6–7 млн. осіб. За останніми експертними оцінками зараз за кордоном перебуває понад 8 млн. осіб. В цьому зв'язку, значна частина студентства опинилася в категорії ВПО та тих, хто перебуває за кордоном але навчається в українських закладах вищої освіти (ЗВО). Окрім того, є певний прошарок студентства, яке перебуває на тимчасово окупованій території (ТОТ) та на територіях близьких до лінії фронту. Вище названі категорії здобувачів очевидно мають більше труднощів в доступі до освітніх послуг, ніж решта студентства. Вразливою категорією здобувачів вищої освіти також є люди з інвалідністю. Певної неявної дискримінації можуть зазнавати здобувачі жіночої статі. Упереджене ставлення в освітньому середовищі

може проявлятися і за мовною ознакою, за місцем походження (Схід – Захід, місто – село), за політичними поглядами. Водночас, вектор України на інклюзивну освіту, відображений в Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання передбачає подолання будь яких нерівностей, усунення перешкод і бар'єрів і забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти для усіх верств населення, незалежно від статі, віку, національності, віри сповідання, політичних поглядів, місця проживання та будь яких інших характеристик [1].

Сукупність зазначених кризових процесів дозволяє охарактеризувати сучасний стан української вищої освіти як лімінальний, тобто такий, що перебуває у стані переходу та формується внаслідок одночасного накладання кількох трансформаційних процесів різної природи, які взаємно підсилюють структурні дисбаланси та соціальні нерівності. Лімінальність у цьому контексті відображає не лише перехідний характер змін, а й їхню взаємодію, нелінійність і непередбачуваність наслідків для різних соціальних груп.

В цьому зв'язку освітній досвід студентства набуває диференційованого характеру, оскільки індивідуальні освітні траєкторії формуються на перетині множинних соціальних позицій і вразливостей. В цьому контексті особливої актуальності набуває інтерсекційний аналіз освітнього досвіду студентів сфокусований на виявленні нерівностей у доступі до освітніх послуг різних категорій українського студентства, оскільки він уможливорює виявлення дискримінаційних проявів на перетині

кількох критеріїв ідентичності, а не одного, двох, як це здебільшого зараз практикується. Інтерсекційний аналіз виявляє існуючі неформальні бар'єри, приховані практики виключення певних груп здобувачів за кількома критеріями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблематиці інтерсекційності присвячені роботи таких зарубіжних дослідників, як Кімберлі Креншоу, яка ввела термін інтерсекційності, вказавши на обмеженість одновимірних підходів та показала неможливість точного опису соціального досвіду шляхом вивчення окремих ізолюваних ідентичностей [2]; Патрісія Коллінз, яка сформулювала «матрицю панування», де осі нерівностей розглядаються як взаємопов'язані системи влади [3]; Ліса Боулег, яка у своїх дослідженнях критикувала монодимірні підходи соціологічних досліджень та інші [4]. Дані дослідження слугують теоретичною основою інтерсекційного аналізу. Серед українських дослідників заслуговують на увагу публікації В. Мілосердова, І. Когут, О. Поліщук, які аналізували гендерну сегрегацію у освіті [5], О. Прочуханової, Т. Яблонської, які досліджували особливості інтеграції студентства з ТОТ [6] та інших. Разом з тим, вище названі та інші подібні публікації вітчизняних вчених зосереджені на дослідженнях впливу на нерівність одного, або двох чинників, діючих ізолювано. Внаслідок чого, український контекст інтерсекційності досвіду здобувачів вищої освіти, в контексті виявлення прихованих освітніх нерівностей, залишається мало дослідженим. Особливої гостроти набуває ця тема в умовах війни, яка поглиблює існуючі нерівності та утворює нові.

Формулювання мети статті. В цьому зв'язку метою статті є виявлення інтерсекційних комбінацій соціальних ідентичностей здобувачів вищої освіти, а також аналіз впливу цих комбінацій на їх досвід в контексті виявлення освітніх нерівностей, зокрема, у доступі до академічних ресурсів, рівні інтеграції в студентське середовище та суб'єктивному сприйнятті освітнього процесу в умовах в умовах лімінальності освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Інтерсекційність у концепції К. Креншоу – це аналітичний інструмент, що уможливорює виявлення соціальних позицій, які залишаються невидимими в межах традиційних, одновимірних підходів до аналізу нерівності. Згідно К. Креншоу інтерсекційний досвід не зводиться до простої суми окремих форм пригноблення, а виступає інтегрованим соціальним феноменом. На її думку, інтерсекційність це не спосіб ієрархізації «найбільш пригноблених», а інструмент визначення та аналізу утворення владою різноманітних форм соціальної нерівності, які часто є взаємопов'язаними [7, с. 1252].

Послідовницею К. Креншоу є П. Коллінз, яка істотно розвинула концепцію інтерсекційності

розробивши теорію «матриці панування». Дослідниця у своїх працях за допомогою цієї матриці доводить, що різноманітні системи нерівності не діють лише перехресно, а взаємодіють у рамках цілісної владної структури, яка з часом формує суспільну ієрархію [3].

Згідно П. Коллінз матриця панування діє через чотири взаємопов'язані сфери влади: структура влади, дисциплінарну, гегемонну та міжособистісну сфери [3, р. 221–229]. Структура влади – соціальні інститути та інституції, які встановлюють правові норми, що впливає на розподіл ресурсів, і визначає економічні можливості (ринок праці, система соціального забезпечення, освітні заклади та ін.). Проявами структурної влади є сфері вищої освіти є механізми фінансування ЗВО та освітніх програм, правила вступу, умови доступу здобувачів до стипендій, формальні критерії рейтингів, які попередньо видаються, як такі що забезпечують рівні умови для всіх учасників освітнього процесу.

Дисциплінарна сфера – проявляється у бюрократичних процедурах, управлінських практиках, професійних нормах, спрямованих на регулювання. В дисциплінарній сфері дискримінація може приховуватися під прагненням підвищення ефективності, або забезпечення належного виконання професійних норм і правил, тоді як формальне дотримання таких процедур маскує асиметрії влади.

Гегемонна сфера криється у ідеології та пропаганді. Використання засобів масової інформації, культурні наративи, які ними просуваються є дієвим інструментом пропаганди спрямованої на легітимізацію дискримінації, представляючи пригноблення і утиски «природним» через національність, мову, походження, статус, віросповідання, політичні погляди тощо. Внаслідок цього, у суспільстві формується думка, що те чи інше пригноблення є нормою і відповідно, лояльне ставлення до певних форм дискримінації. Міжособистісна сфера – представлена повсякденною взаємодією та соціальними практиками на мікро-рівні, які відтворюють пригноблення, наприклад, упереджене спілкування, жести тощо. Отже, відповідно до матриці панування домінування і пригноблення діють одночасно на різних рівнях, взаємно підсилюючи одне одного, формують стійкі конфігурації соціальної нерівності.

Даний висновок знаходить підтвердження у працях Л. Маккол, яка акцентує увагу на актуальності досліджень не тільки перетину соціальних категорій у межах певної групи, а й порівняльного аналізу різних соціальних позицій. Л. Маккол зауважує, що одна й та сама структура влади чи культурна практика може одночасно надавати привілеї одним групам і посилювати утискання інших [8, р. 1771–1800].

Таким чином, застосування матриці панування в контексті вищої освіти демонструє, що формальна рівність, закріплена на рівні владної структури, не гарантує рівного досвіду для всіх категорій студентства. В цьому зв'язку, можна констатувати, що вразливість здобувачів-біженців і ВПО є не тільки і не стільки наслідком індивідуальних «дефіцитів», а й результатом структурних умов і накопиченого соціального неблагополуччя [9]. Висновок, що бар'єри в освіті часто закладені в інституційних програмах, які не враховують специфіку перерваного навчання, психологічну тривожність і досвід війни а також вплив інших негативних факторів на освітній досвід сучасного українського студентства підтверджується і в інших дослідженнях [10, с. 28]. Отже, теорія матриці панування зміщує акцент аналізу з пошуку найбільш пригноблених категорій на дослідження того, як змінюється характер нерівності в різних комбінаціях соціальних позицій.

Емпіричне дослідження здійснювалося в межах інтерсекційного підходу, відповідно до якого освітній досвід здобувачів розглядається як результат перетину множинних соціальних позицій. У зв'язку зі складністю інтерсекційних процесів у вищій школі, у дослідженні було застосовано методичний підхід, який поєднує кількісний та якісний методи, з домінуванням кількісного етапу та подальшим якісним поглибленням, для пояснення як виявленні нерівності переживаються студентами та відтворюються в інституційному контексті.

Кількісний етап дослідження проведено в листопаді-грудні 2025 р. шляхом онлайн-анкетування із застосуванням Google Forms. Основним інструментом кількісного етапу дослідження стала авторська анкета, яка включала чотири блоки запитань: соціально-демографічні та ідентифікаційні характеристики, оцінку доступу до академічного капіталу, блок соціальної інтеграції та інклюзії та блок інституційної взаємодії та дискримінаційного досвіду. В опитуванні взяли участь 55 здобувачів вищої освіти одного із університетів м. Києва, віком від 17 років і старше, переважну більшість з яких склали дівчата. Якісний етап дослідження було реалізовано шляхом проведення п'яти напівструктурованих інтерв'ю у телефонному режимі. Попри те, що дана вибірка не є репрезентативною для всього загалу українського студентства, вона може бути релевантною для виявлення інтерсекційних патернів освітнього досвіду в межах конкретного університетського контексту.

Результати анкетування показали поширеність практики поєднання навчання з оплачуваною роботою. Зокрема, 67,2% респондентів зазначили, що поєднують роботу і навчання, з них

34,5% – на постійній основі. Лише 32,7% студентів не мають оплачуваної зайнятості.

Водночас самооцінка матеріального становища демонструє нерівний розподіл студентів за цим критерієм. Більше половини 65,5% здобувачів оцінили матеріальне становище своєї родини як середнє, 23,6% як нижче середнього. З огляду на це студентська зайнятість частково має компенсаторний характер, що підтверджується тим, що оплачувану зайнятість здебільшого мають студенти, які не походять з Києва та Київщини. Поєднання навчання та трудової зайнятості створює додаткове навантаження, яке негативно впливає на можливості повноцінної участі здобувачів як в академічному, так і в позаакадемічному житті університету.

Позитивно характеризує освітнє середовище досліджуваного університету, те що переважна більшість опитаних жодного разу не стикалися з проявами дискримінації або упередженого ставлення під час навчання. Разом з тим більше третини респондентів 36,4% відповіли, що стикалися з дискримінацією.

Оцінка реакції університету на подібні випадки виявила доволі низький рівень довіри до інституційних механізмів захисту. Так, 18,2% опитаних вказали на повну відсутність реакції університету на прояви дискримінації, 14,5% оцінили її як частково адекватну, і лише 29,1% респондентів оцінили реакцію як адекватну. Зазначене свідчить про обмежену інституційну спроможність ефективно реагувати на прояви нерівності.

Аналіз просторового походження респондентів, до вступу в університет, показав, що до вступу в університет майже половина опитаних, проживали в місті Києві, інша частина вибірки представляє різні регіони, включно з обласними центрами, малими містами та сільською місцевістю Київської, Одеської, Запорізької, Рівненської, Херсонської та інших областей.

У межах інтерсекційного підходу просторове походження аналізується у взаємодії з соціальним капіталом, матеріальними ресурсами та неформальними практиками університетського середовища. Студенти, які приїхали на навчання з інших міст, часто стикаються з необхідністю адаптації як до академічних вимог, так і до нового соціального та культурного середовища, а також необхідністю суміщення навчання і роботи, що потенційно обмежує їхню включеність в університетське життя.

Окрему увагу було приділено суб'єктивному переживанню ідентичності як можливого бар'єра інтеграції в освітнє середовище. Понад половину опитаних здобувачів (52,7%) відповіли, що ніколи не відчували, що певні аспекти їхньої ідентичності ускладнюють спілкування або інтеграцію в університетську спільноту. Разом з тим,

майже половина опитаних у тій чи іншій мірі відчували, що їхня ідентичність може бути чинником соціального виключення. Зазначене свідчить, що освітня нерівність проявляється не лише на рівні формальних можливостей, але й на рівні повсякденних взаємодій, символічного визнання та відчуття належності.

Таким чином, кількісний аналіз засвідчив, що освітній досвід студентів формується на перетині кількох соціальних ідентичностей: матеріального стану, територіального походження, характеристик ідентичностей та інституційних практик університету. Так чи інакше значна частина студентів стикається з нерівністю, що ускладнює їхню повноцінну інтеграцію в освітнє середовище.

Якісний аналіз, проведений за допомогою напівструктурованих інтерв'ю дозволив поглибити результати отримані на кількісному етапі дослідження. Зокрема, було виявлено кілька інтерсекційних патернів освітнього досвіду на перетині певних ідентичностей студентів. Одним з таких інтерсекційних вимірів, є перетин регіонального походження та мовної ідентичності. Так, в одному з інтерв'ю описано кейс, «сортування» викладачем студентів за регіональним походженням на «бажані» (з заходу) та «небажані» (зі сходу) України, на що накладалася ще й мовна стереотипізація. Дискримінація в даному випадку формується на перетині двох ознак, регіону та мови, що стає основою типового стереотипного маркування «неповноцінності» ідентичності та відтворення асиметрії влади не лише між викладачем і здобувачем, а й серед здобувачів між собою.

Іншим інтерсекційним патерном відтворення нерівності став перетин соціально-економічного стану та формального освітнього статусу, тобто бюджетної і контрактної форми навчання. Як засвідчили опитані здобувачі, контрактне навчання виступає не лише фінансовою характеристикою, а й маркером, який може знецінювати академічні досягнення студента, формувати упережене ставлення викладача до студента-контрактника. Типовим стереотипом тут є думка, що здобувачі на контрактній формі мають нижчий інтелектуальний рівень, менш мотивовані до навчання, їм легше вчитися. Внаслідок цього результати навчання здобувачів контрактників можуть нижче оцінюватися порівняно з бюджетниками. Зазначене певною мірою принижує і демотивує студентів, які навчаються на контрактній формі навчання.

Одним з поширених інтерсекційних патернів соціальної нерівності виявився досвід гендерної дискримінації, який проявляється у формі сексистських жартів, коментарів щодо зовнішності та сексуалізованої комунікації з боку викладачів. Такі коментарі часто поєднуються з гендерними очікуваннями щодо професійного майбутнього

студенток. Тобто очевидним є інтерсекційний перетин гендеру та професійної ідентичності, де студенткам символічно відмовляють у статусі повноцінних фахівців. Водночас, студенти чоловіки є привілейованою категорією навіть у тих академічних середовищах, де чисельно переважають жінки. Зазначене проявляється у поблажливішому ставленні до них викладачів, завищуванні їм оцінок тощо. Тобто, у переважно жіночому середовищі, гендерна ієрархія лише трансформується, а чоловіки стають «ціннісною меншістю».

Окремий інтерсекційний патерн стосується перетину студентської вразливості та інституційної бездіяльності закладу вищої освіти. Досить помітно це проявляється у випадках студентів пільговиків, які через бездіяльність ЗВО не можуть скористатися пільгами, на які вони мають всі права. Один із кейсів демонструє, що формальні права не реалізуються без додаткового соціального та юридичного ресурсів. Інституційна реакція закладу на випадки дискримінації та порушення прав учасників освітнього процесу часто є реакцією загладжування інциденту, і залежить від сили медійного тиску, а не від наявності внутрішніх механізмів захисту студентів. Це поглиблює інтерсекційні нерівності між тими, хто має доступ до ресурсів (н-д, можливість звернутися до адвоката), і тими, хто їх позбавлений.

Отже, інтеграція кількісного і якісного аналізу дозволяє поєднати статистичні тенденції з індивідуальними уявленнями, що показує, як освітня нерівність виникає на перетині кількох ідентичностей та інституційних практик. Так, кількісні результати показали, що значна частина студентів стикається з обмеженнями, пов'язаними з гіршим матеріальним станом, що зумовлює необхідність поєднання навчання з роботою, що своєю чергою спричиняє труднощі інтеграцією в академічне середовище. Такі обмеження формуються на перетині кількох соціальних ідентичностей, зокрема регіонального походження, мовної ідентичності, гендеру, соціально-економічний стану та форми академічного положення. Наприклад, поєднання регіонального походження (схід України), мовних стереотипів та гендерної ієрархії створює специфічні умови виключення, які не можливо адекватно пояснити через якийсь один конкретний дискримінаційний чинник.

Іншим важливим висновком дослідження є те, що формальна рівність не трансформується у рівність освітнього досвіду. Контрактний форма навчання, необхідність поєднання навчання і роботи та обмеженість соціального капіталу ускладнюють реалізацію формально однакових можливостей. Рівність інституційних норм і правил часто виявляється поверхневою через не враховування різних стартових позицій здобувачів. Внаслідок цього інституційні правила відтворюють освітню

нерівність, приховуючи її під принципом рівних вимог.

Кількісне дослідження показало, що частина студентів відчували, що певні аспекти їхньої ідентичності ускладнюють їх повноцінну інтеграцію в студентську спільноту. Якісний аналіз дозволив інтерпретувати ці переживання не як індивідуальну вразливість, а як реакцію на системні практики виключення. Так, сексистські коментарі, знецінення контрактного статусу, упереджене ставлення до студентів з окремих регіонів або пільгами функціонують як форми влади. Ідентичність виступає соціально маркованою позицією, яка взаємодіє з інституційними ієрархіями та визначає можливості доступу до ресурсів, визнання та підтримки.

Щодо ролі університету як інституції, то довіра здобувачів до інституційних механізмів реагування на дискримінацію та нерівність є доволі низькою. Останнє, багато в чому, спричинено поширенням практики бездіяльності ЗВО у вирішенні конфліктних дискримінаційних ситуацій, перекладання відповідальності за розв'язання проблем на самих студентів. Особливо вразливими в таких обставинах виявляються студенти з такими інтерсекційними ідентичностями, як внутрішньо переміщені особи, студенти пільговики та здобувачі з малозабезпечених сімей.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження освітньої нерівності здійснене в межах інтерсекційного підходу дає підстави для висновку, що освітня нерівність у межах університету формується не на рівні окремих чинників, а внаслідок їх перетину та взаємного підсилення. В умовах ліміальності сучасного освітнього простору, коли множинні соціальні трансформації накладаються одна на одну та утворюють нові вразливості, одновимірні управлінські рішення стають неефективними. В цьому зв'язку, політика університету, спрямована на інклюзію, на надання рівних можливостей для всіх категорій студентства, не може залишатися одновимірною. Подолання явних і, особливо, прихованих нерівностей освітнього досвіду здобувачів потребує застосування топ-менеджментом ЗВО інтерсекційної аналітичної рамки, оскільки вона уможливає виявлення дискримінаційних проявів на перетині кількох ідентичностей, дозволяє висвітлити формальний характер рівності, задекларований у інституційних нормах і правилах, показати, як фактично вони відтворюють освітню нерівність, неявно пригноблюючи одні категорії та надаючи привілеї іншим. Отже впровадження інтерсекційної рамки для аналізу ефективності програм підтримки студентів в умовах ліміального освітнього середовища дозволить виявити приховані механізми відтворення освітніх нерівностей, що сприятиме їх мінімізації та посиленню

реальної, а не декларативної інклюзивності університетського простору.

Література

1. Кабінет Міністрів України. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план з її реалізації на 2024–2026 роки : розпорядження від 07 черв. 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Crenshaw K. Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*. 1989. P. 139–167.
3. Collins P. H. Black feminist thought: knowledge, consciousness, and the politics of empowerment. 2nd ed. New York: Routledge, 2000. URL: <https://negrasoulblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/04/patricia-hill-collins-black-feminist-thought.pdf> (date of access: 24.02.2026).
4. Bowleg L. The problem with the phrase women and minorities: intersectionality – a theoretical framework for public health. *American Journal of Public Health*. 2012. URL: <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2012.300750> (date of access: 24.02.2026).
5. Мілосердов В., Когут І., Поліщук О. Гендерна сегрегація у фаховій передвищій та вищій освіті. 2024. URL: <https://cedos.org.ua/researches/genderna-segregacziya-u-fakhovij-peredvyshhij-ta-vyshhij-osviti/> (дата звернення: 24.02.2026).
6. Прочуханова О., Яблонська Т. Аналітичний звіт за результатами дослідження щодо інтеграції студентства з тимчасово окупованих територій у заклади вищої освіти України. 2025. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/zvit-1-02122025-1620-analitichniy-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-shchodo-integratsii-studentstva-z-timchasovo-okupovanikh-teritoriy-u-zakladakh-vi.pdf> (дата звернення: 24.02.2026).
7. Crenshaw K. Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*. 1991. P. 1241–1299.
8. McCall L. The complexity of intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 2005. Vol. 30, No. 3. P. 1771–1800.
9. Denisova-Schmidt E., Marmilova O. Displacement and higher education: a review of the research on Ukraine. *Social Sciences*. 2026. <https://doi.org/10.3390/socsci15010029> (date of access: 24.02.2026).
10. Semenkov M. Education-related migration of Ukrainians during war: the distance learning aspect. 2024. URL: [https://nam.kyiv.ua/files/publications/v4\(4\).pdf](https://nam.kyiv.ua/files/publications/v4(4).pdf) (date of access: 24.02.2026).

Анотація

Махсма М. Б., Козлов Є. В., Тибінь Г. М. Інтерсекційний аналіз освітнього досвіду здобувачів вищої освіти в умовах ліміальності. – Стаття.

Актуальність дослідження зумовлена трансформаціями українського освітнього середовища в умовах

повномасштабної війни, зростанням соціальної вразливості студентського контингенту та обмеженістю традиційних одновимірних підходів до аналізу нерівності. Метою дослідження є виявлення та аналіз інтерсекційних комбінацій соціальних ідентичностей студентів, а також визначення впливу цих комбінацій на доступ до академічних ресурсів, рівень інтеграції в студентське середовище та суб'єктивне сприйняття освітнього процесу в умовах лімінальності освітнього середовища.

Теоретико-методичне підґрунтя роботи базується на концепції інтерсекційності К. Креншоу, теорії «матриці панування» П. Коллінз, та сучасних підходах до інтерсекційного аналізу соціальної нерівності в освіті. У дослідженні інтерсекційність розглядається як аналітична рамка, що дозволяє виявити приховані інституційні та неформальні механізми виключення, які не фіксуються в межах формальної рівності. Емпіричне дослідження реалізовано за змішаним методологічним дизайном, що поєднує онлайн-анкетування студентів та напівструктуровані інтерв'ю. Такий підхід дав змогу визначити поширеність інтерсекційних нерівностей та проаналізувати механізми їх відтворення на рівні повсякденних практик і взаємодій в академічному середовищі. Результати дослідження засвідчують, що формальна академічна рівність не гарантує рівного освітнього досвіду для студентів, які перебувають на перетині кількох вразливих соціальних позицій, зокрема гендеру, соціально-економічного статусу, інвалідності, віку та досвіду вимушеного переміщення. Виявлено, що інституційні практики університету можуть одночасно пом'якшувати та відтворювати нерівності, маскуючи їх під нейтральні правила та процедури.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для вдосконалення інклюзивних політик у сфері вищої освіти з урахуванням інтерсекційного підходу та реального студентського досвіду.

Ключові слова: інтерсекційність, диференціація, дискримінація, лімінальність, освітня нерівність, інклюзія, соціальні ідентичності.

Summary

Makhsma M. B., Kozlov E. V., Tybin G. M. Intersectional analysis of the educational experience of

higher education seekers in conditions of liminality. – Article.

The relevance of the study is determined by the transformations of the Ukrainian educational environment in the context of full-scale war, the growth of social vulnerability of the student contingent, and the limitations of traditional one-dimensional approaches to the analysis of inequality. The aim of the study is to identify and analyze intersectional combinations of students' social identities, as well as to determine the impact of these combinations on access to academic resources, the level of integration into the student environment, and the subjective perception of the educational process.

The theoretical and methodological basis of the work is based on K. Crenshaw's concept of intersectionality, P. Collins' theory of the "matrix of domination," and contemporary approaches to intersectional analysis of social inequality in education. In the study, intersectionality is considered as an analytical framework that allows identifying hidden institutional and informal mechanisms of exclusion that are not recorded within the boundaries of formal equality. The empirical study was implemented using a mixed methodological design that combines online student surveys and semi-structured interviews. This approach made it possible to determine the prevalence of intersectional inequalities and analyze the mechanisms of their reproduction at the level of everyday practices and interactions in the academic environment. The results of the study show that formal academic equality does not guarantee an equal educational experience for students who are at the intersection of several vulnerable social positions, including gender, socioeconomic status, disability, age, and experience of forced displacement. It has been found that institutional practices at universities can simultaneously mitigate and reproduce inequalities by masking them as neutral rules and procedures.

The practical significance of the work lies in the possibility of using the research results to improve inclusive policies in higher education, taking into account an intersectional approach and real student experience.

Key words: intersectionality, differentiation, discrimination, liminality, educational inequality, inclusion, social identities.

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.05.2026